

WAREYSI: MAXAMMED DAAHIR ROOBLE OO KA TIRSAN MUCAARADKA JABUUTI

Luulyo 29, 2015

WardheerNews

Odhaahda Tifaftirka: Waxa hadda ka soo wareegtay tan iyo intii dawladda Jabuuti qaadatay xoriyadda 38 sano, iyada oo Jabuuti lagu tilmaamo dal deggan marka loo eego xaalada ammaan ee Geeska Afrika, islamarkaana ku talaabsatay horumar dhinaca dhaqaalha ah, ayaa haddana waxaa jira tabashooyin badan oo la xidhiidha musuqmaasuq baahsan, maamul kali tali ah, ku xadgudub lagula kaco xuquuqda dadweynaha, cabudhinta saxaafada, xisbiyada mucaaradka, iyo dadka ka soo horjeesta xukuumadda Jabuuti. Haddaba si aan arrimahaasi wax uga ogaano, waxaanu waraysi qoto dheer oo taabanaya dhinacyo badan la yeelanay Dr. Maxamed Daahir Rooble oo ka mid xisbiga mucaaradka ee Isbaahaysiga Badbaadada Qaranka (USN) . Waraysigan waxaa u qaaday WardheerNews Aadan Makiina.

WardheerNews (WDN): Maxamed ku soo dhowoow shabakada WardheerNews. Bal wax yar i nooga taataabo taariikh nololeedkaaga?

Maxammed Daahir: Bahda wargeyska wardheerNews (WDN) , aad baan idinkugu mahadnaqayaa soo dhoweynta iyo sharafta aad igu sharafteen wareysi gaar ah wargeyskan caanka ah. Waxaa kale oo aan idinkugu mahadnaqayaa xil iska saaridda xaaladda waddanka Jabuuti aad iska saareysaan iyo xaqiqa raadinta aad ugu jirtaan dalka Jabuuti in aad ku war galisaan dadka ku xidhan wargeyskan WardheerNews. Iyada oo dalka Jabuuti meel muhiim ah kaga yaallo Geeska Afrika, waanan dhawahay walaalayaal.

Magacayga sidaad ogtihinba waa Maxammed Daahir Rooble, waxbarasho Dugsiga hoose-ilaa ka sare waxaan ku qaatay waddankayga Jabuuti 1978-1986. Waxaa kale oo aan wax ku bartay Jaamacadda Imaraatka Carabta (Shareeca-law 1988-1992), iyo waddanka Yemen, oo aan ka qaatay Culuumta Islaamka Master (Islamic studies) 2005, iyo Sudan oo aan ka qaatay shahaadada PH.D. ee Maamullada Cusub iyo Ururada Islaamiga ah.

WDN: Goormaad ku biirtay siyaasadda dalka Jabuuti, maxaase kugu dhaliyay in aad mucaarad noqoto?

Maxammed: Siyasada ka hor muddo 21-sano ah waxa aan ka dhex shaqaynayey ururada bulshada rayadka ah oo aan qaarkood aan ka qayb galay aasaaskooda, ujeedaduna ay ahayd dalka dhismihiisa iyo horumarkiisa in aan kaga qaybgalo wixii aan aqoon u leeyahay. Taasi oo aan rabay in xirfadda aan leeyahay si bulshada reer Jabuuti baahida badan iyo culayska looga fudaydiyo. Hasayeeshe waxaa jirtey cadaadin iyo xakammayn wax qabadka noocas ah ee bulshada ku wajahan, iyada oo loo aaneynayey dhinaca xukuumada in ay abuuranto kalsooni shacbiga iyo calaaqad ka dhex abuuranta aqoonyahanka iyo bulshada inteeda kale.

Takale 2010 waxa ay ahayd markii uu gaadhay mudadii uu dastuurku xadiday in uu Madaxweyne Ismaaciil Cumar Geelle xukunka sii hayn karo. Taasi oo ugu badnaan laba (2) mar u qayaxday in uu madaxtinimada hayn karo. Hase ahaate, Madaxweyne Geelle qodobo ayuu ka badalay dastuurka iyadoon afti loo qaadin, si uu u sii joogi karo muddooyin badan oon xaddidnayn. Taasina waxa ay ka hor immanaysay hannaan socodkii siyaasadeed ee dastuurka cusub loogu codeeyey afti shacbi 1992 kii. Taasi oo keentay Madaxweyne Abtidoon in uu ka tago maamulka 1999.

Dhacdooyinkaasi ayaa aniga iyo dad kale oo wax garad ah ku beertay in ay waajib waddani ah tahay in loo kaco badbaadada dalka dhinaca siyaasada. Ka qaybgalkaygunaa laba marxalo ayuu lahaa:

1. Maskax ahaan ayaan ugu biiray laga soo billaabo 2011 oo aan isku dayay aniga iyo niman saaxiibaday ah oo aqoon yahan ah , markaaso isku daynay in aan ka tala bixinno dhibaatooyinka soo muuqda ee siyaasada dalka ku soo foodleh , markaa oon warqad u qornay Madaxwayne Ismaaciil Comar Geelle waraaq tala aqoon yahan ah, taasi oon u arkaynay in ay wax ka tari karto hannaan socodka waddanka dhinacya badan , hasa yeeshay Geelle waraaqdaa si qaldan ayuu u akhristay, waraaq cay ah ayuuna noogu soo jawaabay. Taasoo dhaawac ku ahayd maqaamka madaxweynenimada , wax laga naxana ahayd in uu madaxweyne dal dhan xakumaa aw noocaa u hadlo, wakhtigaa ayaan ka quustay Madaxweyne Geelle.
2. Wuxaan ku biiray siyaasada Jabouti 2013 markii la aasaasay Ururka Isbaahaysiga Badbaadada Qaranka (USN). Oon u arkay in ay badbaadin karaan waddan Madaxweyne Geelle gebi ka sii tuuraayo oo dhici karta in ay ku biirto dawladaha burburay (failed state) loo yaqaano ee caalamka ka jira.

WDN: Sidee ayey kuula muuqataa jawiga siyaadeed ee hadda ka jira waddanka Jabuuti?

Maxammed: Wuxaan ku jiraa dadka aadka uga cabsi qaba jawiga siyaasadeed ee wadanka Jabuuti, cabsidaasina asaas cilmi ah ayay ku dhisantahay, waayo markii doorashadii baarlamaanka ay kuguulaysteen ururka (USN) waxaa toos usoo fara galiyay Madaxwayne Geelle. Sida la ogsoonyahyna doorashadaasi waxay ahayd baarlamaan, hase yeeshay Madaxwayne Geelle wuxuu u dhaqmay sidii doorasho madaxtooyo, wuxuuna tv-ga ka sheegay maalin ka hor doorashada in uuna oqoonsan doonin wixii kasoo baxa doorashadaa wayna u duubantahay maqal iyo muuqaal.

Waxaa naxdin labaad ahayd sida aw Madaxwayne Geelle mar labaad u xidhay rajo dad badan ay qabeen in furfurnaan siyaasadeed ay ka hirgali karto dalka Jabuuti. Ka dib diidintaankaa doorashadii wixii ka soo baxay uu diiday Geelle, mucaaradka Jabuuti waxay muujiyeen xilkasnimo badan , baaqyo badan ayay u fidiyeen Madaxweyne Geelle oo dalka Jabuuti kaligii ka taliya awoodihii wadankana ku soo ururiyay gacantiisa. Nasiib darro ilaa maanta lagama hayo wax af garad ah madaxweyne Geelle , arrimahaas oo dhan ayaa igu dhalisay in aan cabsi badan ka qabo mustaqbalka dalkayga.

WDN: Jabuuti intii uu hayay xukunka Md. Ismaaciil Cumar Geelle, waxa ay ku tallaabsatay horumar dhinaca dhaqaalaha ah, iyada oo hadda GDP-ga Jabuuti uu kor u dhaafay 5.4%. Jabuuti oo daris la ah waddamo (Soomaaliya iyo Yemen) dagaallo iyo ammaan darro ay ragaadisay, markaas miyaanan la odhan karin wax badan bey qabatay xukuumadda Geelle?

Maxammed: a). Geelle markii uu waddanka qabtay waxa ay ku hagaagtay wakhtigii uu bilaabmay dagaalkii Eritrea iyo ɍtoobiya dhamaadkii 1998. Taasi oo abuutay in baahidii shacabka ɍtoobiya oo u soo wareegtay maarsooyinka Jabuuti.

b) Arinka kale waa soo dagitaanka ciidamada reer Galbeedka uu hor kacayey Maraykanku dhacdadii 11-kii september kadib. Ku waa oo dhaqaala badan dalka ku soo kordhiyay, dhaqaala badan oo miisaaniyadda dalka 35 % gaadhaysa.

c) So dagitaanka ciidaamadda shisheeye waxa ay keentay in ay maal gashadaan shariikado waaweyn sida DP World Dubai iyo Jebal-Ali oo dhisay *maarso iyo free-zone* oo gaadhaysa maalgelinteedu \$400 oo malyun oo doollar iyo Hudheelka caalamiga ee Kempeski.

Dhaqaale xoog leh ayey ku soo biiriyeen markaas horukaca dhaqaale ee 5.4% sidaas yuu ku yimid, waxa uuna yahay macro-economic (Dhaqaalaha guud) ee micro-economic (dhaqaalaha hoose) hoos u dhac weyn ayaa ku yimid. Fursadaha waddanka jira waxa kaliya ee ka faa'iideysta waa Geelle iyo kooxda ku wareegsan. UNDP report 2014 waxa uu sheegayaa in shacabka Jabuuti 42% saboolnimada daran (extreme poverty) ay ku jiraan, 80% sabool (relative poverty) ay ku noolyiihin. Shaqo la'aanta dhallinyarta dhaxdeeda waa 70% halka shaqo la'anta guud na tahay 60%.

Markaa dekedaha la dhisayo mashiinno ayaa ka shaqeeya shacabka reer jabuuti saboolnimo ayaa uga soo korodhay. Ta kale waxa aad ogaataan caawimaadda toos ka ah (direct foreign aid) ee la siiyo Jabuuti sannadkii waa \$750 malyun oo doollarka Mareykanka ah. Jabuutina waxa ay kaga jirtaa qiimmeynta waddamadda adduunka ee horumarinta dadka iyo xakammeynta musuqmaasuqa- 170/180 Human Development Index iyo 107/170 Corruption Perception Index.

Intaa waxaa soo raacda shacbiga Jabuuti oo maanta haysato khidma darro xagga korontada, biyaha, nadaafad darrada iyo dhismo (infrastructure) la'aan iyo caafimaad darro iyo tacliin tayo daran.

Su'aasha is weydiin leh ayaa waxay tahay, dhaqaale kobcay 5.4% muxuu uuga muuqan la'yahay nolosha shacbiga reer Jabuuti? Markaas, haddii uu waddanku sidaa ku sii socdo Soomaaliya, Yemen iyo dalalka dhactay kama foga Jabuuti.

WDN: Wuxuu jirta in mucaradka Jabuuti lagu tilmaamo mid kala daadsan oo aan lahayn wax nidaam ah, iyada oo ay horey u jireen shan xisbiyada kala ah UDJ, MRD, PND, ARD, PDD. Maxaad nooga sheegi kartaa tayada xisbiyadaasi, iyo guud ahaan wada shaqeynta mucaaradka?

Maxammed: Laga soo billaabo markii gobannimada la qaataay 27 juun 1977 ilaa 1992, waddanka lagama ogolayn xisbiyo badan, hal xisbi ayaa waddanka ka talin jiray, intaa wuxuu xisbigaasi ka shaqayn jiray si ayna awooda waddanku gacantiisa uga bixi lahayn, markii ay xisbiyada badan ogolaadeen waxay raaciyeen in ayna doorasho madax banaani wadanka ka dhici karin. Doorasha kasta oo dhacda waxaa ku guuleysan jiray mucaaradka, hase yeeshay waa lagu shuban jiray, mucaaradku waxay qaadan jireen go'aan ah dagaal waddanka ka badbaadiya. Taas waxay u arkeen nimanka waddanka haysta itaal yari mucaarad, waxaase run ah in ilaa hadda ururka (USN) uu muujiyyay adkaysi badan iyo midnimo iyada oo jawi siyaasadeed ee waddanka lagu maamulo ayan keenayn mucaarad xoog badan in uu ka hirgalo.

Waxaan rabaa in aan kuu sheego Geelle lacagta badan ee gacantiisa ku soo ururtay wuxuu kula dagaalamaa ciddii mucaarad ku noqota, wuxuuna u adeegsadaa laaluush siyaasadeed, jawiga sidaas ah ayey mucaaradku ka dhix shaqeeyaan. Mucaarad xoog badan si loo helo wakhti ayey u baahantahay waana lagu joogaa wadadii, dadka reer jabuutina hadda way ubisilyihiin waddada is bedelka.

WDN: Maamulka hadda Jabuuti ka arrimiya sidee ayuu ula dhaqmaa xisbiyada mucaaradka hadda dalka ka jira iyo madaxdooda?

Maxammed: Sidaan soo sheegay xidhxiidnaashaha Madaxwayne Geelle dhinaca siyaasadeed waxay keentay in uu u arko ururka mucaaradka dalka in ay cadaw dalka ku soo duulay ay yihiin, afkiisuuna ka sheegay maalintii doorashada baarlamaanka ka horreysay. Marna wuxuu ku tilmaamay in uu sheydaan isku keenay, aragtida noocaas ahi waxay keentay in uu ula dhaqmo dadka taageera mucaaradka si ka baxsan xeerarka waddanka u yaalla iyo xuquuqul insaankaba, waxaana ka mid ah :

1. In la diido xisbiyada in la aqoonsado qaarna la yidhaahdo waxaa lagala noqday oqoonsigii.
2. In xidhxiidhid joogta ah oona loo eegeyn fal gaar ah lagula dhaqlmo dadka taageerayaasha xisbiyada mucaaradka.
3. In si ka dhan ah caddaaladda loogu xukumo xadhig siyaasiya taageerayaasha mucaaradka , waxaana tusaale muuqda ahaa xidhkii siyaasiga ahaa ee lagu xidhay culimada caanka ah ee Jibuuti sida, sida Sheekh Abdiraxmaan Sulayman Bashiir, Dr. Cabdiraxman Barkat Good, Sheekh Guure Midall Geelle, kuwaasoo labo sano ku jiray jeelka dhexe si siyaasadeed. Waxaa ka mid ah afhayeenkha ururka mucaaradka ah Daahir Axmed Faarax oo 10-jeer la geeyay maxkamad ama jeel ujeedaduna ahayd cadaadin siyaasadeed.
4. Waxaa ka mid ah in dad taageerayaal ah ku dhinteen jeelka dhexe, lana diiday in baadhitaan lagu sameeyo sida ay ku dhinteen, iyada oo amar Madaxwayne Geelle bixayay lagu soo aasay ogaan la'an dadkoodii, shaki badana ay keentay in ay u dhinteen shirqool hoose oo siyaasadeed. Waxaana dadkaa ka mid ah Allaah ha u naxariistee Maxamuud Cilmi Rayaaleh, oo ahaa macaLlin dalka Jabuuti caan ka ahaa, mucaaradnimana ku caan baxay.
5. Waxaa ka mid ah in loo diido madaxda mucaaradku in ay ka dhoofaan waddanka Jabuuti, lagana soo celsho Madaarka Caalamiga ah ee Jabuuti.
6. Waxaa ka mid ah in waraaqihii dhalashada laga qaado dad reer Jabuuti ah si loogu cabsiyo kuwa kale, oo taasina ku soo baxdo wareegto madaxtooyo, taasoo distoorka dalka ka dhan ah.
7. Waxaa ka mid ah ka caydhin shaqo, dad tira badan oo madaxda mucaaradka ah ama taageerayaal ah ayaa shaqooyinkoodii laga caydhiyay iyaga oo shaqadii ku jira, loolana jeeday dadka dawlada u shaqeeya in laga ilaaliyo in ay taageeri karaan macaaradka taasna ay tahay xad gudub distuur.

WDN: Ummadda Jabuuti ma u bislaatay in axsaab badan dalka ka hawl galaan, maxaadse nooga sheegi kartaa taageerada mucaaradka ee gudaha waddanka, khaasatan dhinaca dhallinyarada?

Maxammed: Wuxaan rabaa in aan kuu sheego dadka Jabouti waxay u bislaadeen siyaasada ka hor 65 sano, markii uu dadka gumeysigii Faransiisku ka talinaayay, wakhtigaas oo afti dadka Jabuuti la waydiiyay aayahooda.

Intii calanka iyo madaxbanaanida shisheeyaha laga helay 7-mar ayaa dadka reer Jabuuti ay doorasho ka qayb qaateen marna wax buuq ah kama dhicin iyada oo 5-mar codkii shacbiga la boobay. Haddana waxay shacbigu door bidayeen buuq la'an inta madax wanaagsan la helaayo, waxay markhaati u tahay in ay dadka Jabouti u bisilyihin xisbyo badan iyo doorasho xalaal ah .

WDN: Adigu, sidee aye ku saammeesay hardanka siyaasadeed ee hadda dalka Jabuuti ka jira?

Maxammed: Sida aan kor ku xusay xad gudubyaalka dalka ka dhaca, waxaana ka mid ahay dadkii badnaa ee xadgudubyada loo gaystay, waxaa 4-07-2013 la iga qaaday gurigayga waxaana 8-maal mood la igu hayay meel madaw oo aad u kulul jidh dil xunna waa la ii geystay. Markii aan dacwad maxkamadda dhigtayna wuu diiday xeer ilaaliyaha guud in uu qaado dacwada, ninkaas oo madaxweynaha toos uga amar qaata. Ka dibna wuxuu madaxwayne Geelle soo saaray 2 Sep 2013 wareegto uu ku sheegay in uu iga qaaday dhalashadii waddanka, iyo distuurka Jabuuti ee aftiga shacbiga loo qaaday 1992 , iyo xeerarkii lagu biirshay 2004 uu xaq u siinayn qofna in uu qaadi karo dhalashada wadanka.

15-02-2014 waxaa la igu tuuray xuduudda u dhaxaysa Soomaaliya ay la leedahay Jabuuti, iyada oo aana la ogaysiin ahalkaygii, la iina diiday in aan qaadan karo wax hanti aan leeyahay, aniga oo 37 sano ku noolaa waddankayga , wax badanna u soo qabtay. Tani waxay tilmaan u tahay Ismaaciil Cumar Gelle in uu ula dhaqmo distuurka iyo xeerarka wadanka , una isticmaalo aar goosi siyaasadeed. Hase yeeshi shacbiga Jabuuti wuu ka jawaabay falkaasi foosha xun, waana marxalad yar wayna soo afjarmi doontaa

WDN: Ma jiraan wax wada hadallo tayo leh oo dhex maray ama dhex mari kara mucaaradka iyo xukuumadda, si markaasi hardanka siyaasadeed si nabad gelyo iyo doorasho xor ah loogu dhammeeyo?

Maxammed: Laga soo bilaabo markii mucaaradku ku guuleystay doorashadii barlamaanka 22-02-2013, waxaa jiray baaqyo aad u badan oo ka yimiday dhinaca mucaaradka oo Geelle iyo xukuumadiisa loogu baaqayay in khilaafka siyaasadeed wada hadal lagu dhammeeyo. Geelle cago jiid ayuu kula dhaqmi jiray isaga oo ka cararayay waxa ka dhalanaya wada hadalkaa, doorasho madax bannaan. Taasna wuxuu u arkaa wax aanan la yeeli karin, waayo Geelle waxay ka saari doontaa maamulka dalka, wuuna ogyahay dadka reer Jabuuti in ayna dooran doonin. Waxaa lagu saxeeyay heshiis hor dhac ah bishii December 30, 2014, kaas oo ahaa in lagu dhammeeyo 30-maal mood wixii mucaaradka laga rabay. Waxay ku fuliyeen 7-maal mood gudahood , nasiib darro Geelle iyo xukuumadiisu ilaa maanta wax la taaban karo ma ayna fulin lagamana sugaayo. Madaxweyne Geelle siyaasadda wuxuu kula dhaqmaa kaligaa ka faa'iidayso, dadka kalena wax ama lacag ah ama kuraas wasiirnimo ka sii xukuumada , laakiin isbadal siyaasadeed dalka ku soo dabaal uguma jirto ajandihiisa. Sidaa darteed wuu

xidhanyahay ilaa hada wada hadalku , Geeelle ayaana xidhay.

WDN: Waxaa la sheegaa in Jabuuti ay ka jirto musuqmaasuq baahsan, iyada oo lagu eeddeeyo in Madaxweyne Cumar Geelle iyo qoyskiisu ay si gaara ah ugu takri falaan xoolaha ummadda. Maxaad nooga sheegi kartaa arinkaas?

Maxammed: Musuqmaasaq waa jiraa. Kuma koobno Geelle iyo qoyskiisa balse wasiirada, shaqaalaha sare ee dawlada (Bureaucrats) iyo ganacsadeyaal badan oy ka mid tahay shirkada qaadka ee (SOJIK) ayaa musuqmaasaqa ka shaqeeya. Geelle, Wasiirada iyo kuwa ku xiga cidba ciddii ay ka musuqmaasuq badantahay ayuu abaalgud iyo darajo siiyaa. Wasiirada badankoodu shirkado ku sajilan xaaskooda, walaalahood iyo caruurtooda ayey leeyihiin.

Waxa aad aan uula yaabay markii nin dawlada xoolaheedi dhacay oo markii danbe ganacsade noqday in loo magacaabo wasiir oo dhaqaalihii waddanka loo dhiibo, oo u noqdo wasiir ciddii uu shalay rushwadda (bribe) siinaayey. Markaas musuqmaasaqu waa waxa ugu weyn ee horjooga isbadalka.

WDN: Jabuuti waxa ay hoy u tahay fadhiisimo badan oo ciidamo shisheeye ah, sida Maraykanka, Shiinaha, Jabbaan iyo Faransiiska. Sideed u aragtaa in Jabuuti noqoto goob ciidan shisheeye joogo, mase laga yaabaa arrinkani in uu soo jiito ama abuuro in kooxaha xagjirka ah ay falal ammaan darro ah ka geystaan Jabuuti ?

Maxammed: Istaraateeji ahaan waddanku meel aad u wanaagsan ayuu ku yaallaa. Xitaa wakhtigii Dagaalkii Qaboobaa ee Reer Galbeedku aad ayey u daneeyeen. Haddana dagaalka argagixisada ayaa muhiimad badan sii siisay. Waxa is weydiinleh ma lacag kiro ah oo fadhiga ciidamo shisheeya ka soo gasha ayaa baahida iyo faqriga yareyn mise in la xoogsado oo wax soo saar la yeesho oo kirada maalgalin(investment) loo beddelo?

Kirada askarta shisheeyaha ka soo gasha wadanka waxaa lagu bixiyaa deynta musuqmaasuqa (corruption) uu abuuray. Waddanka 38-sano jira tamaad/yaanyada (tomato) waxa uu ka keensada debeedda. Wax soosaar maleh oo shaqo la'aantuna halkaas ayey ka timid. Markaas shaqo la'aan taas iyo xurriyad la'aanta biiraysa, waxa ay abuuri doonta xagjirnimo iyo argagixiso.

Waxaa kale oo jirta in ciidamadan ku soo qulqulaya waddanka ay abuuri karto aragti ah in waddankii lagala wareegay. Markaas ciidamadani ay bartilmaameed (target) noqdaan. Beegiddaas ciidamada shisheeye tariikhdu waxa ay na tusaysa in ay tusale badan jirto.

WDN: Ismaaciil Cumar Geelle taakuuleynta uu ka wado gudaha Soomaaliya, ma la odhan karaa waa ka daacad oo wuxuu is leeyahay walaalahaaaga Soomaliyeed wax u qabo mise dano gaar ahaaneed ayuu ka leeyahay Soomaaliya?

Maxammed: Soomaaliya maalintii ay dagaalka ku qaaday Itoobiya ayaa loo tashaday. Hadda aan joogno siyaasada Soomaaliya doorka u muhiimsan dawladda Itoobiya ayaa ka ciyaarta. Ismaaciil Cumar haddii wanaag uu la rabo Soomaaliya markii "Ethnic Federalism" ka loo sammenaayey ayuu

diidi lahaa oo nidaamka Unitarian maamulka suubban (Subsidiarity and governance) la socoto ayuu u bandhigi lahaa. Markaas arrinka Soomaaliya siddii shirkii Carta uu kalsooni kaga raadsanayey ummadda reer jabuuti, ayuu rabaa in uu tan haddana ka iibsho shacabka ee wax niyad sami ay ku jirto ma aha.

WDN: Ma is leedahay ciidamada Jabuuti ee gudaha Soomaaliya jooga shaqo wax ku ool ah ayey qabteen?

Maxammed: Ciidamada Jabuuti ee jooga Soomaaliya si daacad ah ayay uga hawl galaan gudaha Soomaaliya, iyaga oo og waxa Geelle ka rabo joogitaankooda, haddana shaqo fiican ayay qabteen. Dadka ay la joogaanna kalsooni badan ayay ku dhex leeyihiin, waxayna aaminsanyihiin in ay waajib walaaltinimo u hayaan dadka iyo dalka Soomaaliya.

Ciidamada Afrikaanka ah ee lacag in aay ku helaan ujooga Soomaaliya, wey ka duwanyihiin oo ciidamada Jabuuti waajibkooda waa ogiyihin.

WDN: Ka warran wax qabadka dalka Jabuuti ee arrimaha xuquuqul insaanka ama xuquuqda aadanaha?

Maxammed: Dawlada Jabuuti waxa ay ku jirta dawladaha ku horeeya xagga xadgudubka xuquuqda bani Aadanka. Xagga saxaafada waa waddanka 170/180. Xurriyada siyasadeed (Freedom House Index 2014) 80%, xurriyat inay jirin ayey tilmaameen. Iyada oon jirin saxaafad madax bannaan, ururo rayad ah, ururada shaqaalaha, ururada ganacsatada, iyo suuq xor ah. Intani waxa weeye intii abuuraysey dimoqraadiyadda. Sidoo kale waxaa jira xad gudubyo badan oo loogeysto dadka is badal doonka ah. Waxaa kaloo jiraa jidh dilka, xadhig sharciga aan waafaqsanayn, xabsi iyo dil (4 lagu dilay 2013-2014).

WDN: Ma laga yaabaa in isbeddel siyaasadeed ka dhaco Jabuuti oo mucaaradka talada la wareego?

Maxammed: Isbeddelku Jabuuti waa waddada kaliya ee u bannaan si dalku uga badbaado burbur, waayo, hay'adihii dawladda iyo wax qabadkoodii way is taageen. Maxaad ka malayn haddii magaalo madaxda Jabuuti aanan qashinka laga qaadin, kaneecada dhiqsiga iyo nadaafad darradii oo dadka maanta dhib weyn ku haya xanuunno badanna ay magaalada jiraan.

Hasa yeeshaa su'aashaada isbedel ma dhici karaa waxaan aaminsanahay in ay aad u adagtahay isbedel in uu si fudud Jabuuti uga dhaco, marka isbedel dhacaayo waa in uu laba wado mid ku yimaado:

1. Doorasho xalaal ah, taasina waxay u egtahay haddii ay dhacdo mucjisooinka sabankan, mase malaynaayo mucjisadaasi Jabuuti in ay ka dhici karto.
2. Kacdoon shacbi, taasina xaaladda Jabuuti haddii ay dhacdo waxaan ka baqaa in ay dagaal sokeeye isku badasho, waayo nacayb badan ayaa ka jira dhinaca dadka, maamuulka Geelle na waxaa ka go'aan ah in uu dhiig ku daadiyo si uu usii joogo.

Sidaa darted waxaan ku jiraa dadka Jabuuti mustaqbalkeeda ka dayrinaaya, ilaahayse ka ma dhigo waxaan ka baqayno

Waxa is weydiin leh, isbadalka ayaa diiddan? Geelle, qoyskiisa iyo inta ku meegaarsan. Waayo 40-sano

ayey siyaasada ka dhigteen shaqo. Qaabka kaliya ee loo shaqeysto waxa ay u arkaan maamulka iyo hantida dawladda in ay gacanta ku hayaan. Hadda waxaad ogaataan ciidan boqolaal ah oo loo yaqaanno Ciidanka Jamhuuriga oo wax lacag iyo qalab iyo hub ay haystaan aad ka yaabayso, ayaa ilaaliya madaxweynaha iyo qoyskiisa. Ciidanka Jamhuurigu waddanka aad ayuu haybed u leeyahay magacooda ayaa lagu shaqaysta lacag iyo darajo lagu helaa. Berrito dimoqradiyad haddii ay timaado ciidankan ma jirayo. Markaas ciidankani marnaba ma ogolaanayo isbeddel siyaasadeed.

Intaas waxaa dheer, siyaasadu waa waddo loogu adeego umadda ee ma aha waddo lagu lacageysto. Geelle iyo kooxdiisu waxay ay ka dhigteen siyaasada waddo lagu lacageysto.

WDN: Ma laga yaabaa in aad ku noqoto Jabuuti?

Maxammed: Mar aanan dheereyn ayaan ku noqon doonaa dalkayga, haddii Allaah idmo.

WDN: Maxaad kula talin laheyd madaxda dalka Jabuuti, mucaaradka iyo shacabka guud?

Maxammed: Wuxaan u kala qaadayaa saddex qaybood:

Horta maamulka Jabuuti waxa aan u diri lahaa farriin ah in ay ku fashilmeen in ay u adeegaan shacab ka yar ee 1-malyuun ee qof. Mudaddii 38-sannadood wax la taaban karo oo waddanka ay ka qabteen majiro. Markaas tartanka iyo abuuritaanka fursado kale haddii ay ogolaaneyn waddanka dhibta u weyn maamulka ayaa u geystey.

Madaxda mucaaradka wuxaan kula talin mucaaradnimadiinu yeysan noqon tu jago maamuulka hadda jooga lagaga doonanaayo, ee ha noqoto tu dalka lagu badbaadinaayo si nabadjelyo leh. Una dhaqma sidii dad dawladeed ee ha dhaqmina sidii dad mucaarad ah, waayo waddanka maanta dawlad kama talisee nin ayaa ku amar taagleeya, taasina khatar weyn ayay soo waddaa.

Waxaa aan kula talin laha ummadda reer Jabuuti in ay is barbardhigaan oo fiiriyaan nolosha madaxdooda iyo nolosha ay ayagu ku jiraan. Madaxda Jabuuti waxa ay u safraan oo dukaameeysi ama *shopping* u doontaan Paris, London, Dubai iyo Istanbul. Baabuur qabow iyo guryo qabow oo waaweyn oo koronto, teleefon iyo biyo bilaash ah ku socdaan ayey galaan. Biyo la'aan iyo koronto la'aan ma yaqaanaan. Caruurtoodu shaqooyinka ugu fican ayey ka hayaan Jabuuti. Idinka intaa waa laydinka xaaraantimeeyey. Ilaa iyo hadda waxa aad ku nooshihiin guryo jiingad ka sammeysan. Markaas, madax idin qalma raadsada. Madaxdani madaxdiinni ma'aha laba (2) adduun oo kala duwan ayaad ku kala nooshihiin inay idin fahmaanna ha sugina.

WDN: Mahadsanid Maxammed.

Maxamed: Wuxaan aad idinkugu mahadnaqayaa fursaddan qaaliga ah ee aad i siiseen, waana fursad xaqiiqada aad siiseen, waayo waddanka Jabuuti wuu idin dhawayahay, haddana wuu idinka dheeryahay. Wuxaana ku qarsoon xaqiiqa badan war faafinta madaxa bannaan waa ka mamnuuc, geesi nimadaa xaqiiqada aad u haysaan, WardheerNews aad baan magacayga gaarka ah iyo ka shacbiga Jabuuti baa idinku mahadcelinaya.

WardheerNews